

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
AÇIK BİLİM VE AÇIK ERİŞİM POLİTİKASI VE UYGULAMA
YÖNERGESİ

GİRİŞ

Bilgiye ve araştırma verilerine engelsiz erişim, Avrupa Komisyonu (AK) tarafından öncelikli konulardan biri haline gelmiştir. Çoğunlukla kamu kaynakları tarafından desteklenen bilimsel çalışmalar ve araştırma verilerinin ticari dergilerde yayınlanması, bu araştırmalara erişim için yeniden bir ücret ödenmesi gerekliliğini beraberinde getirmektedir. Kamu kaynaklarının etkin kullanılması ve araştırmacıların gereksinim duyduğu bilgi kaynağını ve anlamlı veri setlerini, kolay, hızlı, ücretsiz ve engelsiz bir şekilde temin edebilmesi üniversitelerin açık bilim politikasını benimsemesi ve bu doğrultuda adımlar atmasıyla mümkün hale gelecektir.

Açık Bilim, araştırma çıktılarının ve araştırma verilerinin bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin de katkısıyla tüm araştırma camiasına ve kamuya engelsiz, ücretsiz ve şeffaf olarak açılmasını içeren bir süreci ifade etmektedir. Özellikle kamu kaynaklarıyla ortaya çıkan araştırmaların etkinliğinin, yayılımının, görünürlüğünün ve izlenebilirliğinin artırılması, aynı araştırma alanındaki mükerrerliklerin azaltılması ve uluslararası araştırmalarla bağlantılarının kuvvetlendirilmesi gibi birçok konuda fayda sağlamaktadır.

Açık bilimin önemli bir ayağı ise açık erişimdir. Açık erişim, bilimsel iletişimin güçlendirilmesi amacıyla kamu kaynaklarıyla desteklenen araştırmalardan üretilen yayınlara erişimde standart bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Kullanıcılar bilimsel yayınların tam metinlerine finansal, yasal ve teknik engeller olmaksızın kamuya açık internet aracılığıyla ücretsiz olarak erişebilmektedirler. Yayınların tam metinleri okunabilir, indirilebilir, kopyalanabilir, dağıtılabilir, yazdırılabilir, aranabilir veya bu makalelerin tam metinlerine bağlantı verilebilir, dizinlemek için taranabilir, bir yazılıma veri olarak aktarılabilir ya da her türlü yasal amaç için kullanılabilir. Bilimsel yayınların tam bir sürümü açık erişime, sınırsız dağıtıma, birlikte çalışabilirliğe ve uzun dönemli arşivlemeye olanak sağlamak için en azından bir çevrimiçi arşivde depolanır. Çankırı Karatekin Üniversitesi (ÇAKÜ) Açık Erişim Sistemi (AES) olarak isimlendirilen bu çevrim içi arşiv, ÇAKÜ mensupları tarafından üretilen farklı formatlardaki bilimsel çıktıları barındırmakta ve dünya çapında engelsiz erişime açılmasını sağlamaktadır.

AK bilginin serbest dolaşımını Avrupa Araştırma Alanı'nın (AAA) önceliklerinden biri olarak kabul etmektedir. Açık erişim, bilimsel bilgiye erişimde yasal, ticari ve teknolojik engelleri

kaldırarak araştırma sürecini daha etkili, araştırma sonuçlarını daha görünür hale getirmektedir. AK, 2012’de Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkelerin ulusal açık erişim politikalarını geliştirmelerini, araştırma yapan ve destekleyen kurumların da bu doğrultuda hareket etmelerini ve geliştirilen politikaların ulusal düzeyde ve Avrupa çapında koordine edilmesini önermiştir. Dahası, 2014-2020 yıllarını kapsayan çerçeve programında (Ufuk 2020) AB fonlarıyla desteklenecek araştırmalar için açık erişimi zorunlu hale getirilmiştir. ABD, İspanya ve İtalya gibi ülkelerde kamu kaynaklarıyla yapılan araştırma çıktılarına açık erişim için yasal düzenlemeler yapılmıştır. Avrupa Araştırma Üniversiteleri Birliği, bilimsel yayınlara ve verilere açık erişimi desteklemektedir. Ülkemizde ise YÖK tarafından üniversitelerce açık bilim ve açık erişim politikalarının hazırlanması, yükseköğretim kurumları bünyesinde üretilen akademik çıktıların depolanacağı ve erişime açılacağı bir sistemin oluşturulması istenmiştir.

Tüm bunlar ışığında ÇAKÜ;

1. Bilimin ve teknolojinin gelişmesine katkı sağlamak amacıyla, ÇAKÜ bünyesinde üretilen bilimsel çalışmaları ve gerçekleştirilen faaliyetler kapsamında ortaya çıkan verileri paylaşmayı; açık, tekrarlanabilir ve güvenilir araştırma çıktılarını ve uygulamalarını benimseyerek toplum yararına bilginin geniş çapta yayılımını taahhüt eder.
2. ‘Açıklık’, ‘şeffaflık’, ‘hesap verebilirlik’, ‘toplumsal sorumluluk’ ilkelerini benimser; araştırma çıktılarına engelsiz erişimi sağlamak ve açık bilimi desteklemek için gerekli altyapıyı oluşturmayı ve geliştirmeyi taahhüt eder.
3. Toplumun bilimsel verilere, yöntemlere ve bilimsel çıktılara erişimini destekler; üretilen bilgiden toplumun özgürce istifade etmesini sağlar. ÇAKÜ tarafından gerçekleştirilen bilimsel faaliyetlerin çıktılarına dünya çapında ücretsiz erişimi mümkün kılar.

AMAÇ

Bu politikanın amacı, telif hakları gözetilerek bilimsel bilginin paylaşılması, araştırmaların görünürlüğünün çoğalması, bilim insanlarının tanınırlığının artması ve bilim dünyası ile toplum arasındaki iletişimin güçleneceği bir yapının kurulması ve yönetilmesi için gerekli uygulamalara ait iş, teknik, yöntem, görev ve sorumlulukları ortaya koymaktır. Bu sayede çalışmaların etkisi artacağı gibi evrensel bilgi üretimine yapılan katkılar bilimin ve teknolojinin ilerlemesine doğrudan fayda sağlayacaktır.

KAPSAM

Politikada yer alan uygulama esasları, üniversitemiz tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak desteklenen veya üniversitemiz öğretim elemanlarınca üniversitemiz bünyesinde görev yürütmekteyken yayınladıkları akademik çalışmaları kapsar. Dağınık ortamda bulunan akademik çalışmaların (makale, kitap/kitap bölümleri, tez, proje, rapor, konferans bildirimleri/sunumlar, teknik dokümanlar, veri setleri, afiş, araştırma verileri, video kaydı vb.) ÇAKÜ AES'te arşivlenmesini sağlar.

TANIMLAR

Açık Bilim: Bilimsel çıktılara ve araştırma verilerine herkesin özgürce erişebildiği, kullanabildiği ve paylaşabildiği bir ortam oluşturulması amacıyla ücretsiz, engelsiz ve şeffaf bir bilimsel araştırma sistemini,

Açık Erişim: Araştırmacıların bilimsel yayınların tam metinlerine finansal, yasal ve teknik engeller olmaksızın internet aracılığıyla kamuya açık ve ücretsiz olarak erişebilmelerini,

Altın Yol Açık Erişim: Akademik dergilerde yayınlanan araştırmacıların çalışmalarının, yayınlanan dergi aracılığıyla ve yayınlandığı andan itibaren açık erişimli olması.

Yeşil Yol Açık Erişim: Araştırmacıların, akademik dergilerde yayımlanan çalışmalarının yayına kabul edilmiş sürümünün birer kopyasının telif hakları gözetilerek açık erişim sistemleri üzerinde erişilebilir olması.

Açık Bilim Bulutu: Bilimsel verilerin daha sürdürülebilir ve daha kolay bulunabilir olmasını sağlamak amacıyla araştırma verilerinin bulutta depolanmasını,

Açık Erişim Sistemi (AES): Kamu kaynaklarıyla desteklenen bilimsel araştırmalardan üretilen yayınları, verileri ve diğer fikri ürünleri (tezler, ders malzemeleri, çalışma raporları, vb.) toplayan, düzenleyen ve uzun dönemli olarak arşivleyen sistemleri,

Açık Veri: Herhangi bir telif hakkı, patent veya başka bir kontrol mekanizmasına bağlı olmaksızın tüm kesimlerce özgürce kullanılabilen ve dağıtılabilen veriyi,

Akademik Çalışmalar: ÇAKÜ mensuplarının araştırmaları, aldıkları fonları ve yaratıcı faaliyetleri sonucu ortaya çıkan çalışmaları,

Ambargo: Araştırma sonuçlarının belli bir süre (6-12 ay) erişime kapalı tutulmasını ve arşivde depolanmış bir yayının tam metninin erişime “kapatılabildiği”ni,

Araştırma Verisi: Bilimsel çalışmalarda birincil kaynak olan ve araştırma sonuçlarını doğrulamak için kullanılan sayısal çıktılar, metinsel kayıtlar, görseller ya da sesler gibi maddi kayıtları,

Arşivleme: Akademik çalışmaların Açık Erişim Sistemindeki depolama sürecini,

FAIR: Araştırma verisi yönetiminde veya Avrupa Açık Bilim Bulutu ile ilgili girişimlerden herhangi birinde yer alan bir kısaltmadır. Verinin Findable (bulunabilir), Accessible (erişilebilir), Interoperable (birlikte çalışabilir), Reusable (yeniden kullanılabilir) olması prensiplerine dayanmaktadır. <https://www.go-fair.org/fair-principles/>

Telif Hakkı: Edebi, bilimsel ve sanatsal alandaki her türlü özgün eserin hak sahibi tarafından diğerlerine kullanımı için izin verme "özel hakları" dır. Bilgi Merkezi, koleksiyonlarında yer alan bilgi kaynaklarının kopyalanmasını veya kullanılmasını “Telif Hakkı Yasası” doğrultusunda yürütüldüğünü,

Üniversite: Çankırı Karatekin Üniversitesi’ni (ÇAKÜ),

Üst Veri: Depolanan yayının tanımlanması, izlenmesi, kullanılması, yönetilmesi ve erişiminin sağlanması için kullanılan tanımlayıcıları,

Veri saklama: Dijital materyallere gerektiği zaman, sürekli erişimi sağlamak için yapılması gereken eylemlerin tümünü,

Veri yönetim planı (Data Management Plan): Araştırmacıların araştırma veri kalitesi, veri paylaşımı ve veri güvenliği konusundaki sorumluluklarını nasıl karşılayacaklarını gösteren bir aracı ifade eder.

DAYANAK

Bu politika metni, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’nun 4/c ve 12/c maddeleri uyarınca, Yükseköğretim Kurulu’nun ortaya koyduğu Üniversiteler için Model Açık Bilim Politikasına ve 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu’na uygunluğu esas alınarak hazırlanmıştır.

YETKİ ALANI VE POLİTİKANIN ETKİSİ

Politika, ÇAKÜ’de aktif olan tüm araştırmacılar için geçerlidir. Araştırmanın üçüncü taraflarca finanse edildiği durumlarda, erişim hakları, depolama ve saklama ile ilgili taraflarla yapılan herhangi bir anlaşma bu politikaya göre önceliklidir.

GEREKÇE

ÇAKÜ Açık Bilim ve Açık Erişim Politikası gerekçeleri şu şekilde sıralanabilir:

- a) ÇAKÜ'de formatı fark etmeksizin üretilen kitap, kitap bölümü, makale, proje, tez, bildiri, rapor, sunum, veri setleri, teknik dokümanlar, ders materyalleri, araştırma verileri, afiş vb. bilimsel çalışmaların toplanarak ÇAKÜ bünyesinde oluşturulan AES (kurumsal akademik arşiv sistemi) aracılığıyla uluslararası açık erişim standartlarına uygun bir şekilde yayınlanmasını sağlamak,
- b) ÇAKÜ bünyesinde faaliyete geçirilen AES aracılığıyla ÇAKÜ mensupları tarafından üretilen bilimsel çalışmaların, kullanılan veri setlerinin ve yöntemlerin bilim camiasına kazandırılması için dünya çapında görünürlüğünün sağlanması amacıyla arama/harmanla motorlarınca erişilebilirliğini sağlamak,
- c) ÇAKÜ bünyesinde oluşturulan akademik çalışmaları açık bilim ve açık erişim standartlarına uygun olarak dünya bilim çevrelerinin erişimine sunmak,
- d) Yayınlarla ve verilere açık erişimin ötesinde ÇAKÜ açık bilim uygulamalarını teşvik etmek,
- e) ÇAKÜ bünyesinde üretilen akademik çalışmalardan elde edilen çıktılarının AES üzerinde depolanmasıyla kurumsal hafızayı oluşturmak,
- f) Bilimin ilerlemesine ve teknolojik gelişmelere katkı sağlanması amacıyla bilimsel iletişimin güçlendirilmesine yardımcı olmak.

İLKELER

1. ÇAKÜ, açık bilim kaynaklarının izlenmesi için Açık Bilim Bulutu şartlarının kabul edilmesini teşvik eder.
2. ÇAKÜ, tümüyle ya da kısmen ÇAKÜ desteğiyle gerçekleştirilmiş akademik yayınların telif hakları gözetilerek açık erişimli olarak yayımlanmasını tavsiye eder.
3. ÇAKÜ öğretim elemanlarının, tüm hakemli dergi makalelerinin ve yayımlanmış konferans bildirilerinin elektronik kopyalarını yayına kabul edilir edilmez en geç bir ay içinde ÇAKÜ AES'nde depolamaları şarttır. Bu madde .../.../..... tarihinden bu yana yayımlanan tüm hakemli makaleler, kitap/kitap bölümleri, tez, proje, rapor, konferans bildirimleri/sunumlar, teknik dokümanlar, veri setleri, afiş, video kaydı vb. için geçerlidir.

4. ÇAKÜ araştırmacıları tarafından gerçekleştirilen tüm bilimsel faaliyetlerin çıktılarının üst verilerinin (başlık, yazarlar, kurumsal bağlantı, makaleyi kabul eden derginin adı, vb.) ÇAKÜ AES’nde tanımlanması şarttır.
5. ÇAKÜ, verilerin açık ve FAIR ilkelerine göre ele alınmasını şart koşar.
6. ÇAKÜ araştırma ekosistemi, “mümkün olduğunca açık, gerektiği kadar kapalı” ilkesini benimser. Eğer veriler yasal, gizlilik veya ilgili diğer nedenlerle (rneğin: hassas veri veya kişisel veriler) açık değilse, bu anlaşılır biçimde açıklanmalıdır.
7. Yayınların ÇAKÜ AES’nde depolanmasından ve bu yayınlar için erişim koşullarının tanımlanmasından (açık erişim, ambargolu açık erişim, sınırlı erişim) ilk yazar sorumludur. Yayınların depolama sırasında ya da daha sonra mümkün olan en kısa zamanda erişime açılması şarttır. Sistemde yer alan sınırlı erişim yayınların yazarlarına kullanıcılardan gelen bireysel e-baskı isteklerini karşılama izni verilir. İlk yazar, sağlanan bibliyografik üst verilerin kalitesinden sorumludur.
8. ÇAKÜ, tüm ğretim elemanlarını;
 - a. mümkünse yayınlarının telif haklarını korumaya;
 - b. yayın yılına bakılmaksızın kitap, kitap bölümü, rapor, çalışma belgesi vb. gibi tüm yayınlarını ve araştırma çıktılarını ÇAKÜ AES’nde depolamaya;
 - c. yayıncıların koşulları izin verir vermez yayınlarının tam metinlerini ÇAKÜ AES aracılığıyla erişime amaya teşvik eder. Yayınların depolanması hiç bir Şekilde yazarların yayıncı tercihini ve yayın mecrasını sınırlamaz.
9. Öğretim elemanları, nedenlerini (rneğin, patent alma, ulusal güvenlik vb. gibi) Açık Erişim Koordinatörlüğü’ne belgelendirmek kaydıyla, ÇAKÜ AES aracılığıyla erişime açacağı materyallere ambargo uygulayabilirler. Sre bittiğinde bunlar otomatik olarak erişime açılır.

ÇAKÜ, AES’nde depolanan araştırma sonuçlarının derlenmesini, düzenlenmesini ve korunmasını güvence altına alır. AES’in yönetiminden ÇAKÜ Açık Erişim Koordinatörlüğü sorumludur. Kaynakların verimli kullanılması açısından niversitenin diğer birimleri ile (rneğin, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, Bilgi İşlem Daire Başkanlığı, Bilimsel Araştırmalar Birimi, Eğitim Komisyonu vb. gibi) işbirliği içerisinde çalışırlar.

ÇAKÜ, ğretim elemanlarını kamuya açık araştırma raporlarında kanıt işlevi gören ve/veya hakemli yayınlarda referans verilen tüm araştırma veri setlerini AES’nde veya uygun başka bir açık veri arşivinde depolamak için teşvik eder.

ÇAKÜ, bilimsel yayınlara açık erişimi teşvik eder ve yayınların açık erişimli dergilerde yayımlanması için destek verir. Depolamayı kolaylaştırmak, arşivin kullanımı için araştırmacıları eğitmek, telif hakları hakkında bilgi sağlamak, veri yönetim planlarını incelemek ve koruma planı geliştirmek için araştırmacılara yardımcı olur.

HAKLAR, SORUMLULUKLAR VE GÖREVLER

ÇAKÜ'nün Sorumlulukları

1. Açık bilime ve açık erişime geçiş sürecinin gerçekleştirilebilmesi için gereken altyapı ve finansmanı sağlamanın yanı sıra, ÇAKÜ bünyesindeki araştırmacıların ve diğer ilgili personelin açık bilim ve açık erişim konularında eğitim, öğretim ve bilinçlendirme faaliyetleri yoluyla sürece adaptasyonunu sağlamak.
2. DOI, ORCID gibi tanımlayıcıların kullanımının zorunluluğunu sağlamak.
3. Verilerin ve diğer kayıtların depolanması, korunması, kaydedilmesi, saklanması ve dağıtımı için uzun vadeli korumanın sağlanması amacıyla gerekli sistemin geliştirilmesi,
4. Uygulamanın amacına paralel olarak araştırmacılara uygun rehberlik hizmetlerinin sağlanması ve bu hizmetlerin geliştirilmesi,
5. Açık eğitim materyallerinin kullanımı ve ilgili verilere açık erişimin sağlanması,
6. AES'nin içeriğini istatistiklerle izlemek ve politika uyumluluğunu takip etmek,
7. Yayınlar ve verilere açık erişimi sağlamak, araştırma değerlendirmesinin yapılabilmesi ve ölçme kriterlerinin iyileştirilmesinde açık bilim uygulamalarını kullanmak.
8. Kuruma ait açık erişim sistemi ve diğer araştırma altyapılarının FAIR veri ilkeleri (Findable=Bulunabilir, Accessible=Erişilebilir, Interoperable=Birlikte çalışabilir, Reusable=Yeniden Kullanılabilir) ve Avrupa Açık Bilim Bulutu teknik özellikleriyle ilgili uygunluğunu sağlamak.
9. İçerik ve verilerin yayınlanmasında Açık Lisans politikasının izlenmesidir.

Araştırmacıların Sorumlulukları

1. Bu politikada belirtilen ilke ve şartlara uygun olarak yayınları, verileri ve eğitim kaynaklarını erişilebilir kılmak.
2. Yayınların ve verilerin üretimi, işlenmesi, depolanması, yönetimi ve dağıtımı ile ilgili örgütsel, düzenleyici, kurumsal ve diğer sözleşmelerdeki yasal yükümlülüklere uymak.

3. Verilerin işlenmesini yöneten ilkelerin (mevcut Politika ve fon verenlerin yetkilerine uygun olarak) bir Veri Yönetim Planında yer almasını sağlamak.

ARAŞTIRMA DEĞERLENDİRME VE ÖLÇME

1. ÇAKÜ, konuyla ilgili dünyadaki gelişmeleri ve Avrupa Açık Bilim Politikası Platformu'nun çalışmalarını izleyerek araştırma kalitesini ve açık bilim davranış ve uygulamalarını teşvik eden bir araştırma değerlendirme çerçevesi geliştirmeyi taahhüt eder. Ayrıca farklı disiplinler ve kariyer aşamalarında olan araştırmacılar üzerindeki etkilerini dikkate alır.
2. ÇAKÜ açık bilim uygulamalarını kullanan araştırmacılar için ödül mekanizmalarının oluşturulmasını taahhüt eder.

EĞİTİM

ÇAKÜ Açık Erişim Koordinatörlüğü, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, bölümler ve diğer uygun birimlerle iş birliği içerisinde araştırmacılara, kütüphanecilere ve diğer destek personeline gerekli beceri ve uzmanlık kazandırılması amacıyla verilecek eğitimi koordine eder. Bu tür eğitimler, farkındalığın artmasının yanı sıra açık erişim yayıncılığı, açık veri, araştırma verisi için gerekli kazanımları hedefler.

YETKİ ALANI VE GEÇERLİLİK

ÇAKÜ Rektörlüğü, bu Politika'nın uygulanmasından sorumlu olacak ve gerektiğinde ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkların çözümünde ve Politika'da yapılabilecek değişiklikler konusunda yürütücü görevini üstlenecektir.

ÇAKÜ Rektörlüğü, bir Açık Bilim ve Açık Erişim Komisyonu kurulmasına öncülük ederek bu kurulun yürütücülüğünü üstlenecektir.

ÇAKÜ Açık Bilim ve Açık Erişim Komisyonu

- Rektör ya da görevlendireceği Rektör Yardımcısı
- Senato temsilcisi
- Her Fakülteden bir öğretim üyesi temsilcisi
- Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı
- Açık erişim koordinatörü

ÇAKÜ Açık Bilim ve Açık Erişim Politikası Senato kararının ardından yürürlüğe girer. Açık Bilim ve Açık Erişim Komisyonu, bu politikanın yürürlüğe girmesini takip eden ilk üç yıl içerisinde her yıl, bu üç yılın sonunda takip eden dönemde ise her üç yılda bir, bu Politika'nın gereğinin yapılmasıyla yükümlü olacaktır. Komisyon, gerekli gördüğü hallerde Politika'yı revize etme veya değiştirme çalışmalarından sorumlu olacaktır. Öneri ve görüşler ÇAKÜ Rektörlüğü'ne sunulacaktır.

Açık Bilim ve Açık Erişim Politikası, ÇAKÜ Senatosu tarafından onaylandığı tarihte yürürlüğe girer.